

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ КӨЛІК ЖҮЙЕСІНІҢ ДАМУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Алмагамбетова Ш.Т. э.ғ.к., қауымд. профессор

Абдраук Р. Экономика-19 топ студенті

Штыбко В. Экономика-19 топ студенті

Л.Б. Гончаров атындағы Қазақ автомобиль-жол институты

Қазіргі таңда Қазақстан Республикасы әлемде көліктік инновациялық жобаларды іске асыруды көп назарға аударылуда, әсіресе әлемде іске асырылып, орын алып жатқан «Жібек жолының» экономикалық белдеуі», «Батыс Еуропа - Батыс Қытай», блок-поезд «Silk Wind (Жібек желі)», «Хоргос - Шығыс қақпасы» АЭЗ, шекаралық ынтымақтастық Қазақстандық-Қытай халықаралық орталығы, «Rail Air» халықаралық тасымалы сияқты көліктік-логистикалық жобалар Қазақстан Республикасына тікелей қатысы бар. Мақалада Қазақстан Республикасының ұлттық көліктік жүйесін ұйымдастыру және оның даму ерекшеліктері, орын алған мәселелер талдауы жасалған. Қазақстанның көршілес және серіктес мемлекеттермен халықаралық көліктік стратегиясын таңдаудың әлеуметтік-экономикалық алғышарттары, бағыттары қарастырылды.

XXI ғасырдың маңызды мәселелері қатарына жаһандық энергетикалық қауіпсіздік, табиғи ресурстардың сарқылуы, әлеуметтік тұрақсыздық қауіпі және елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына қойылатын талаптардың тұрақсыздығы, әлеуметтік тұрақсыздық, оның ішінде көлік жүйесінің инфрақұрылымы жатады.

Егер көлік жүйесін дамыту туралы пікір Республиканың қалыптасу жылдарында Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық дамуының катализаторы болса, онда инфрақұрылым жүргізу және осы жағдайларда көлік жүйесін ұзақмерзімді болашақта ел ішінде және ел экономикасының дүниежүзілік жүйесіне кіруін қамтамасыз ете отырып, қазіргі заманғы критерийлерге жауап беруі өңіраралық байланыс сапасы мен қауіпсіздігін қамтамасыз етеді [1].

Қазақстан экономикасының жаһандану жағдайындағы әлемдік жүйеге табысты интеграциялануы ел ішіндегі көлік жүйесін дамытусыз мүмкін бола алмайды. Сондықтан көлік саласының дамуы, тұтастай алғанда, көлік жүйесінің инфрақұрылымының даму деңгейін арттыруға бағытталуы тиіс.

Көлік-коммуникациялық инфрақұрылымының маңызды міндеті болып көлік қызметінің сапасы мен қолжетімділігін қамтамасыз ету және алыста орналасқан аймақтарда «инфрақұрылымдық орталықтарды» құру, сонымен қатар ауылдық жерлерді көлікпен қамтамасыз ету мәселелерін шешу табылады[2].

Қазіргі әлемдік шаруашылықтағы интерұлттандырудың объективті жан-жақты экономикалық өзара қарым-қатынастың жаңа деңгейін талап етеді, сондықтан әртүрлі аспектілер мен Қазақстан Республикасы кәсіпорын ұйымдары үшін сыртқы экономикалық қызметті зерделеу үлкен практикалық қызығушылық танытады. Қазіргі замандағы өндіріс ауқымдарында салмақтық

шамадағы өнімнің көлемі орташа бір тұрғынға шаққанда дамыған елдерде жылына 20-25 т, ал тұтастай дүние жүзінде - 10 т дейін жетеді.

Көлік жүйесінің дамуындағы мемлекеттің қатысуының қомақты рөлін ерекше атап өту қажет. Көлік ұзақ инвестициялық циклі, физикалық және моральдік тозудың жоғары деңгейі бар шаруашылықтың материалдық және энергиялық ауқымды секторы болып табылады.

Көліктің үлесіне негізгі әлемдік қорлардың 20% келеді. Көлік және қоймалау секторына тікелей шетел инвестицияларының (ТШИ) 281,6 млн жуық АҚШ долл., немесе жалпы инвестициялар ағымының 3%, жұмсалған болатын. Берілген секторда бүкіл ТШИ-дың 98% жуығы, немесе 276,0 млн АҚШ доллары, құрлықтағы көлік пен құбыр желісі бойынша тасуға бағытталған. Су көлігіне 2,3 млн АҚШ доллары жұмсалған болатын.

ҚХР - ЕО бағытындағы құрлық бағдарларының негізгі артықшылығы олардың жеделдігі болып табылады. Қазақстан аумағымен өтетін бағдарлар арқылы осы бағытта жүктерді жеткізу орта есеппен - 12-15 күнді алса, Оңтүстік теңіз жолымен жеткізу 45-60 күнді, Солтүстік теңіз жолымен жеткізу - 33-35 күнді, Транссібір магистралі арқылы жеткізу 18-20 күнді алады. Осы басымдыққа қарамастан, қолданыстағы транзиттік бағдарларды сақтап, олардың бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін жүктерді тасымалдау жеделдігі мен қолайлылығын арттыру жұмысын одан әрі жалғастыру керек.

Логистика және сервис сапасы проблемасы - қолданыстағы сервис объектілерінің саны жеткіліксіз. Транзиттік және экспорттық-импорттық операциялардың құнының өзгеруіне әсер ететін кедендік және визалық рәсімдерді оңайлату мәселесі әлі де өзекті болып қалуда.

Бүгінгі таңда орын алып жатқан проблемаларды шешу мақсатында мемлекет тарапынан және бірқатар үкіметаралық жұмыс топтары тарапынан, сонымен қатар бірінші кезекте еліміздің бизнес-қоғамдастықтары тарапынан да белсенді жұмыс жүргізілу қажет.

Әдебиеттер тізімі:

1. Нұрғалиева, А.А. Кәсіпкерлік: Оқу құралы. - Алматы: Экономика, 2016. - 276 б.
2. "Бастау Бизнес" жобасы аясында кәсіпкерлік негіздерін оқыту "Атамекен" ҰКП. - Астана: Шаңырақ-Медиа, 2018. - 250 б.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА КОММЕРЦИЯЛЫҚ БАНКТЕРДІҢ ҚАРЖЫЛЫҚ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ

Канаев А.Б., Койчубаев А.Б.

Л.Б.Гончаров атындағы Қазақ автомобиль-жол институты, Қазақстан

Мақалада Қазақстандағы екінші деңгейлі банктердің қаржылық тұрақтылығын қамтамасыз ету мәселелері қарастырылған. Екінші деңгейлі банктердің тұрақты дамуы маңыздылығы жоғары болып табылады. Қазақстанның банктік секторындағы қаржылық тұрақтылық мәселелері банк